

მოტივაციის როლი სწავლა-სწავლების ხარისხის ასამაღლებლად

სოფიკო ცხელიშვილი¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/pa.2.2024.8363>

აბსტრაქტი

სწავლა რთული, მაგრამ საინტერესო პროცესია, მოსწავლეები სკოლაში მოტივაციის სხვადასხვა მაჩვენებლით მიდის, მნიშვნელოვანი ამ პროცესში მათი მზაობა და მონაწილეობა, ასევე გასათვალისწინებელია ამა თუ იმ საგნის აგებულება შინაარსობრივი თვალსაზრისით და დასახული ამოცანები, თუმცა უდავოა, რომ მასწავლებლის ქცევა, მისი უნარები და გადმოცემისა და ახსნის მეთოდები მოსწავლეებთან ფორმალური თუ არაფორმალური ურთიერთობები, შედეგზე მორგებული სასწავლო გარემო მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს. სწორედ აღნიშნულ თემას ეხება ეს სტატია. ასახავს ჩემ მიერ განხორციელებულ დაკვირვებებსა და აქტივობებს პედაგოგიური მოღვაწეობის ბოლო წლებში, რომელიც განვახორციელებდი სამხედრო ლიცეუმში. ნაშრომში განხილულია აღნიშნული სკოლის ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე სწავლის მოტივაციასთან დაკავშირებული პრობლემები და ამ პრობლემების მოსაგვარებლად დაგეგმილი და განხორციელებული ცვლილებები. მოტივაცია მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მოსწავლის მიღწევებს. განათლების ფსიქოლოგები ორ უმთავრეს ფაქტორს გამოყოფენ - გარეგანს და შინაგანს - სწავლის მოტივაციის განხილვისას, შინაგანი მოტივაცია უფრო ორგანიზებულია და ამა თუ იმ საგნის ან საკითხის შესწავლის სურვილითაა ნაკარნახევი, აქ მთავარ ფაქტორად მოსწავლის თანდაყოლილ ინტერესსაც თვლიან, საკუთარი თავის განვითარების მოთხოვნილებაზე დამოკიდებული, უმრავლეს შემთხვევაში ასეთი მოსწავლე ჯილდოს და რაიმე წამახალისებელი შეფასების მიღების სურვილით არ არის დაინტერესებული. გარე ფაქტორებს კი ხშირად განაპირობებს მოსწავლისთვის მიუღებელი შეფასების ან სასჯელისგან თავის არიდების სურვილი, ექსპერტები თვლიან, რომ მასწავლებლები შინაგან მოტივაციას უფრო ანიჭებდნენ მნიშვნელობას, თუმცა, ხშირად, სამწუხაროდ, სხვაგვარად ხდება - ისინი იწვევენ სწავლის პროცესში ხელოვნურად მოსწავლეებს და საინტერესო აქტივობების მეშვეობით ცდილობენ ამაღლონ მოსწავლეთა მოტივაციას და სწავლის ხარისხს. წესით, თითოეული მოსწავლეს თავი უნდა ვაგრძობინოთ სწავლაზე ორიენტირებული საზოგადოების ნაწილად, შევუქმნათ პოზიტიური და კომფორტული გარემო საკუთარი უნარებისა და მისწრაფებების გამოსავლენად. სწავლა-სწავლების პროცესში შედეგზე ორიენტირებულმა მასწავლებელმა უნდა შეძლოს ამ ყოველივეს გათვალისწინება, გაცნობილმა ლიტერატურამ და პირადმა გამცდილებამაც ცხადყო, რომ მეტი ყურადღება უნდა მივაქციოთ მოტივაციის ამაღლებისათვის საჭირო ზოგიერთ ფაქტორს, როგორცაა; დადებით უკუკავშირი, შესრულებადი ამოცანების დასახვა, რეალისტური, მოსწავლის ინტერესებზე დაფუძნებული თემატიკა, არჩევნის უფლების მინიჭება, კუთვნილების შეგრძნების გაღვივება, მხარდაჭერაზე დაფუძნებული ურთიერთობა, ყველა მოსწავლის ინტერესების გათვალისწინება და შესაბამისად სასწავლო სტრატეგიების შემუშავება. ყველაზე მნიშვნელოვანი მოსწავლეთათვის, ვფიქრობ, მაინც არის სასწავლო გარემო, გამოვყოფდი სასწავლო აქტივობებს, მოსწავლეთა წახალისებებსა და შეფასებებს და პასუხისმგებლობის განაწილებას. ამ ყველაფერში მასწავლებელს ეხმარება არაფორმალური განათლების ფარგლებში დაგეგმილი აქტივობები, როგორცაა გასვლითი გაკვეთილების ეფექტურობა, რამაც მე პირდაპირ დამანახა შედეგი. მიზნის მიღწევისაკენ გადაგმულ და ჩატარებულ აქტივობებს შეუძლია, გააღვივოს მოსწავლის მოტივაცია მომავალი წარმატებებისათვის, პატარა-პატარა წარმატებები კი არის საშუალება და სტიმული უფრო დიდი წარმატებების მისაღწევად.

საკვანძო სიტყვები: მოტივაცია, შინაგანი და გარეგანი მოტივაცია, სასწავლო გარემო, არაფორმალური განათლება, გასვლითი გაკვეთილები.

¹ სსიპ გენერალ გიორგი კვინიტაძის სახელობის კადეტთა სამხედრო ლიცეუმში, ქართული ენისა და ლიტერატურის წამყვანი მასწავლებელი

The Role of Motivation in Improving the Quality of Teaching and Learning

Sophiko Tskhelishvili²

DOI: <https://doi.org/10.61446/pa.2.2024.8363>

Abstract

Learning is a challenging but engaging process. Students come to school with varying levels of motivation, and their readiness and determination are crucial in this process. It is also essential to consider the structure of each subject in terms of content and the objectives set. However, there is no doubt that the teacher's behavior, skills, methods of conveying and explaining concepts, both formal and informal interactions with students, and a learning environment tailored to outcomes all play a significant role in enhancing student motivation. This article precisely addresses these topics. The article reflects observations and activities I have carried out over recent years of my teaching career, conducted at the Cadets Military Lyceum. The paper discusses issues related to learning motivation in Georgian language and literature lessons at this school, as well as the changes planned and implemented to address these problems. Motivation significantly influences a student's achievements. Educational psychologists highlight two main factors in discussing learning motivation: external and internal. Internal motivation is more intrinsic and driven by the desire to study a particular subject or topic. It is primarily influenced by a student's inherent interests and their need for personal development. In most cases, such students are not motivated by rewards or incentives. External factors are often driven by a student's desire to avoid negative assessments or punishment. Experts believe that teachers should place more importance on internal motivation. However, unfortunately, this is not always the case—they frequently stimulate students artificially in the learning process and try to increase both motivation and learning quality through engaging activities. Every student should feel like a part of a learning-oriented community, and a positive and comfortable environment should be created for them to express their skills and aspirations. In the teaching and learning process, a results-oriented teacher must be able to take this into account. Both the literature reviewed and personal experience have made it clear that more attention should be given to certain factors essential for increasing motivation, such as: providing positive feedback, setting achievable goals, incorporating realistic, interest-based topics, granting the freedom of choice, fostering a sense of belonging, building supportive relationships, considering each student's interests, and developing corresponding learning strategies.

Keywords: Motivation, Intrinsic and Extrinsic Motivation, Learning Environment, Informal Education, Outdoor Lessons

² Georgian Language and Literature Lead Teacher, LEPL General Giorgi Kvinitadze Cadets Military Lyceum

შესავალი

სწავლების პროცესის მთავარ და უმნიშვნელოვანეს გამოწვევას მოსწავლეებში სწავლადმი ინტერესი, მოტივაციის ამაღლება, ინტერესის გაძლიერება და მიზნისკენ სწრაფვა წარმოადგენს. სწავლის მაღალი მოტივაცია ხომ ბავშვის სწავლის და წარმატების ძირითადი ფაქტორია. ამ ყოველივეზე მოქმედებს უამრავი ფაქტორი, სწორედ მოტივაცია ის უმთავრესი რამ, რომელიც გვაძლევს შემდეგ იმას, თუ რამდენად აქტიურად და ნაყოფიერად არის ჩართული მოსწავლე სასწავლო პროცესში და ვაკვირდებით თან მის მიერ მიღწეულ შედეგებს.

ჩემი ეს სტატია ეხება და ასახავს ჩემ მიერ განხორციელებულ დაკვირვებებსა და აქტივობებს პედაგოგიური მოღვაწეობის ბოლო წლებში, რომელიც განვახორციელე კადეტთა სამხედრო ლიცეუმში. ნაშრომში განხილულია აღნიშნული სკოლის ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე სწავლის მოტივაციასთან მიმართებაში წარმოქმნილი პრობლემები და ამ პრობლემების მოსაგვარებლად დაგეგმილი და პრაქტიკულად განხორციელებული ინტერვენციები. მოტივაცია განსაზღვრავს მოსწავლის მიღწევებს. სწორედ მე-10 კლასის მოსწავლეების ინტერესებისა და აქტიურობის დაბალმა ხარისხმა საგაკვეთილო პროცესში, რაც აისახა მათი ცოდნის დონეზე, გადამაწყვეტინა დაკვირვებოდი, არსებული პრობლემის იდენტიფიცირება გამეკეთებინა და მომეძებნა გზები მათი გამომწვევი მიზეზების აღმოსაფხვრელად. წარმატებული გაკვეთილის ხომ მოტივირებული მოსწავლის არსებობითაა განსაზღვრული, ამასთანავე საინტერესოდ ჩატარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია. მოტივაციის არსებობას მოსწავლეებში ხშირად იკვლევენ, სწავლის შედეგების გაუმჯობესებაში მას დიდი როლი აკისრია. მრავალმა კვლევამ ცხადყო და ახსნა კიდევ ამ ყოველივეს არსებობის გამომწვევი მიზეზები და გააანალიზა ის სხვადასხვა საკითხთან მიმართებაში. ამ ყოველივეს ერთი კონკრეტული მიზეზი არც აქვს, რადგან ის მოზარდის ბუნების მრავალგვარობაშია. ჩვენს სასწავლებელში მოსწავლეები სოციალურად, კულტურულად, გამოცდილებებით, საჭიროებებით, უნარებით განსხვავდებიან, სხვადასხვა რეგიონიდან და სოციუმიდან მოდიან. სხვადასხვა სკოლის მეთოდოლოგია გავლილები და ვფიქრობ, ხშირად ესაა შემდეგ პრობლემა, რომ ვერ ერთვებიან საგაკვეთილო პროცესში თანაბარი ინტერესით. ყველა ვთანხმდებით იმაზე, რომ მხოლოდ მაღალი კონკურენციისა და მოტივაციის პირობებშია შესაძლებელი მოსწავლემ დადოს მაღალი აკადემიური შედეგი. შესაბამისად, პედაგოგები კიდევ ერთხელ ვიაზრებთ და ვფიქრობთ იმაზე, თუ კიდევ რა შეიძლება იყოს ის, რაც მოსწავლეს ინტერესს გაუღვიძებს. დისციპლინათშორისი თეორიებით ცდილობენ ფსიქოლოგები, ახსნან ის ფაქტორები, რომლებიც მოტივაციის ზრდას უწყობს ხელს. კლასებზე დაკვირვების დროს უამრავ ლიტერატურას გავეცანი, შევეცადე სხვა კუთხითაც შემეხედა არსებული პრო-

ბლემისათვის, შემეფასებინა მოსწავლეთა შესაძლებლობები და უნარები და ამაზე დაყრდნობით მეფიქრა მომავალში განსახორციელებელ აქტივობებზე.

ძირითადი ნაწილი

სპეციალურ ლიტერატურაში განასხვავებენ მოტივაციის ორ ფორმას, რომლის მიხედვითაც შეიძლება აღიძრას მოსწავლეში ინტერესი, განისაზღვროს ქცევა და მივიღოთ შედეგიც, ესაა - შინაგანი და გარეგანი მოტივაცია. ანიტა ვულფოლკი წიგნში „განათლების ფსიქოლოგია“ გამოყოფს და მსჯელობს ორ უმნიშვნელოვანეს ფაქტორზე.³

შინაგანი მოტივაციის დროს ადამიანის ქცევას განპირობებს პიროვნული ფაქტორი, თავისივე ქცევით და ამ ყოველივედან მიღებული შედეგების მიმართ შინაგანი ინტერესით. მაგალითად, შინაგანი მოტივაციის შემთხვევაში მოსწავლე მხატვრულ ლიტერატურას კითხულობს იმიტომ, რომ ეს ქცევა მნიშვნელოვანი, სასიამოვნო და საინტერესო პროცესია, შესაბამისად, შინაგანი კმაყოფილების განცდასთანაა ეს და გრძნობასთან დაკავშირებული.

გარეგანი მოტივაციისას კი ადამიანის ქცევა გარეგან ფაქტორებთანაა დაკავშირებული. კონკრეტული ქცევა ადამიანისთვის და აქტივობა არ არის თავდაპირველად საინტერესო ან სასურველი, თუმცა, იგი ასეთად შეიძლება გადაიქცეს გარეგანი ვითარების ზემოქმედების შედეგად. ეს ფაქტორები შეიძლება იყოს ვინმეს შექება, ჯილდოს მოლოდინი, წახალისება და ა.შ.

არაა გასაკვირი, რომ მოსწავლეები, რომლებსაც აქვთ შინაგანი მოტივაცია უფრო მეტი პასუხისმგებლობით ეკიდებიან სწავლას, ხასიათდებიან თვითრეგულაციისა და საკუთარი თავისადმი კონტროლის მაღალი უნარით და უფრო დადებითად არიან განწყობილნი განათლებისა და ცოდნის მიღებისათვის. პარალელურად ისინი უფრო თავდაჯერებულებიც არიან.

გარეგანი მოტივაციის მქონე მოსწავლეებისათვის კი დამახასიათებელია სირთულეები და მკაფიოდ გამოხატული შიში რისკის მიმართ. როგორც წესი, ასეთი მოსწავლეების მიზანია, სწავლისას ძალისა და ენერჯის მინიმალური დანახარჯებით მაქსიმალური ეფექტის მიღება. დიდი ხნის მანძელზე გამოყენებული გარეგანი მოტივაცია თითქმის შეუძლებელს ხდის მიგვადწევინოს წარმატებასათვის.

ორივე სახის მოტივაციას თავისი დანიშნულება აქვს კლასში. რასაკვირველია, ყოველთვის რეალისტური არ არის მოლოდინი იმისა, რომ თითოეულ მოსწავლეს შინაგანად ეყვარება მხატვრული ლიტერატურის კითხვა, თუმცა, მასწავლებლის მხრიდან იმის გაცნობიერება, თუ რა გარეგანი ფაქტორები ამოძრავებს მოსწავლეს, შესაძლოა სარგებლიანი აღმოჩნდეს. მაგალითად, თუ მოსწავლეები ორიენტირებულნი არი-

³ ანიტა ვულფოლკი „განათლების ფსიქოლოგია“-ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა;თბილისი 2009წ.

ან რაიმე გრძელვადიან მიზანზე (როგორცაა: პროფესია, სამსახური, რომელიც, იმედოვნებენ, რომ ოდესმე ექნებათ) ასეთი სახის გარე მამოტივირებელი ფაქტორები შეიძლება ბევრად უფრო ეფექტური იყოს, ვიდრე მოკლევადიანი ჯილდოები და სასჯელები, რადგან ისინი თავად მოსწავლეებისთვისაა განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი. მასწავლებლებს კი შეუძლიათ, დაეხმარონ ასეთ მოსწავლეებს მიუხედავად იმისა, აქვთ თუ არა კითხვის და მსჯელობის სურვილი ანდა სიყვარული და რეალურად დაანახონ მიზნები და მიზეზები, რომლებიც მნიშვნელოვანია მათი პიროვნული განვითარებისთვის. ეს დაეხმარება მოსწავლეებს, რომ სწავლაზე თავად აიღონ პასუხისმგებლობა, თუნდაც მათი მოტივაცია არ იყოს შინაგანი. გარდა ამისა, როდესაც გარეგანი მოტივაცია იწვევს საკლასო აქტივობებში ჩართულობას, ზოგჯერ, ეს შეიძლება დადებითად აისახოს მოსწავლის შინაგან მოტივაციაზეც, რაც მისი მხრიდან მიზანმიმართული ქცევით გამოვლინდება.

მოსწავლეთა მოტივაციაზე მნიშვნელოვნად მოქმედებს სასწავლო გარემო, უმნიშვნელოვანესია მასწავლებლის როლი, პატივს უნდა სცემდნენ მის ცოდნასა და პროფესიონალობას, მათ შორის დიდი ყურადღება ეთმობა მოსწავლის მხრიდან მასწავლებლის პიროვნულ თვისებებსაც. აღნიშნულ თემას ეხება პროფესორი ჭკუასელი სახელმძღვანელოში „პედაგოგიკის ზოგადი საფუძვლები,” ვრცლად აქვს მიმოხილული მოსწავლესა და მასწავლებელს შორის ურთიერთობის საკითხები მოტივაციის ამაღლების თვალსაზრისით.⁴ აღნიშნავს, რომ უნდა იყოს მეგობრული და კეთილგანწყობილი დამოკიდებულება, მასწავლებლის მოლოდინები და დამოკიდებულება გავლენას ახდენს მოსწავლეების შედეგებზე, ეს კი დაკავშირებულია მოსალოდნელ შედეგთანაც. პედაგოგი უნდა იზიარებდეს ბავშვის განცდებს, ემოციებსა და აზრებს, იყოს მისი მიღწევებისა თუ შეცდომების გულშემატკივარი და შესთავაზოს ხშირად სხვადასხვა ხარისხის მხარდაჭერა, შედეგი იქნება ის, რომ მოსწავლე თანამშრომლობს ხალისით მასწავლებელთან, რომელსაც აფასებს და უყვარს, შესაბამისად დისციპლინის პრობლემები ნაკლებად მოსალოდნელია კლასში, სადაც ურთიერთპატივისცემაზე დაფუძნებული საქმიანი ატმოსფეროა ჩამოყალიბებული.

მოძიებულმა მასალებმა და პირადმა დაკვირვებებმა ცხადყო, რომ მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლებაზე გავლენას ახდენს სხვადასხვა ფაქტორები და კომპონენტები, კერძოდ: მრავალფეროვანი სასწავლო მეთოდები და აქტივობები, მოსწავლისა და მასწავლებლის ფაქტორები, მოსწავლეთა შეფასება და წახალისება, საგნობრივი სტანდარტი, კონტროლისა და პასუხისმგებლობების განაწილება, სასწავლო აქტივობები მორგებული და გაწერილი უნდა იყოს მოსწავლეთა მოთხოვნისა და შესაძლებლობის მიხედვით, ცოდნის დონის ამაღლებაზე ორიენტირებული აქტივობების ერ-

⁴ ჭკუასელი ქ., ჭკუასელი ი. “პედაგოგიკის ზოგადი საფუძვლები”- თბილისი; 2010.

თობლიობა იმუშავებს შინაგან და გარეგან მოტივაციაზე. კონკრეტული სასწავლო აქტივობა კი მოსწავლეებისთვის მიმართული უნდა იყოს საკუთარი უნარების და შესაძლებლობების. აქტივობა რთული და მისთვის დაუძლეველი არ უნდა იყოს, რადგან დიდია ალბათობა იმისა, რომ მან დაკარგოს საკუთარი შესაძლებლობების რწმენა და სწავლის მიმართ შეცვალოს დამოკიდებულება. მასწავლებელმა დავალების მიცემამდე უნდა განსაზღვროს ბავშვების მისი სირთულე, „ზომიერად რთული“ დავალება ერთგვარი გამოწვევაა მოსწავლისათვის, მაგრამ მონდომების შემთხვევაში, დაძლევადი. ნ. ბარამიძე თავის ნაშრომში „შორეული მოტივაცია, ქცევა და სწავლა“ აღნიშნავს და ადასტურებს, რომ საინტერესოდ მიმართული დავალება არის წინაპირობა იმისა, რომ მივიღოთ ორიგინალური, შემოქმედებითი და მრავალფეროვნად შესრულებული პროდუქტი,⁵ რაც უფრო სიახლეს შევიტანთ მიწოდებულ აქტივობებში, მით უფრო მეტია ალბათობა იმისა, რომ იგი მის შესრულებაში ინტერესით ჩაერთვება. საკმაოდ სასიამოვნოა პედაგოგისთვის რეალურად მოტივირებული მოსწავლეებით სავსე კლასთან მუშაობა. ფსიქოლეგების აზრით, ყველა ადამიანს აქვს კომპეტენციის, ავტონომიისა და მიკუთვნებულობის ძირითადი მოთხოვნილებები. და აღმოჩნდა, რომ ეს გრძნობები წარმოადგენს შინაგანი მოტივაციის საფუძველს. კომპეტენციების დროს მოტივაცია იზრდება იმიტომ, რომ ისინი თავს კომპეტენტურად გრძობენ, სჯერად კიდევ წარმატების მიღწევის. მასწავლებელმა კი ხელი უნდა შეუწყოს სხვადასხვა გზით მათი კომპეტენციის გრძნობის განვითარებას. კერძოდ: შევუდგინოთ სათანადო სირთულის აქტივობები, იგრძნონ მხარდაჭერა, წინარე ცოდნის გააქტიურებით მოვამზადოთ ახალი და მათთვის უცხო, ცოტა რთული დავალებებისთვის. ამ დროს მნიშვნელოვანია მკაფიო ინსტრუქციების მიცემა თავისი კრიტერიუმებით, რათა მათ იცოდნენ როგორ მიაღწიონ წარმატებას. უნდა ისწავლონ აღმოჩენებით, ვიდრე უბრალოდ ვუთხრათ რა და როგორაა. წამახალისებელი სიტყვებითა და მოქმედებებით გავუჩინოთ საკუთარი თავისადმი რწმენა, მივცეთ შესაფერისი და კონკრეტული უკუკავშირი, იცოდნენ საკუთარი სუსტი და ძლიერი მხარეების შესახებ. მუშაობისას არ უნდა ემინოდეთ შეცდომების, არამედ საკუთარი შეცდომა დაინახონ და აღიქვან, როგორც პოზიტიური ნაბიჯი სწავლასთან მიმართებაში. ბოლოს ყველაზე მთავარია, ნელ-ნელა ვასწავლოთ მათ, როგორ შეაფასონ და გააკონტროლონ საკუთარი სწავლის პროცესი რეფლექსიის საშუალებით.

ავტონომიის უნარების განვითარებისათვის მასწავლებელი უნდა ცდილობდეს განსაზღვროს და განიხილოს მოსწავლის პირადი მიზნები, დავუსახოთ მომავლის პერსპექტივები, თუ როდის და სად შეიძლება გამოადგეს ამა თუ იმ აქტივობაში მო-

⁵ ბარამიძე ნ. „შორეული მოტივაცია, ქცევა და სწავლა“- ბათუმი; 1995.

ნაწილეობა, მივცეთ არჩევანის შესაძლებლობა აქტივობებთან დაკავშირებით, ვეცადოთ დავალებები შესაბამისობაში იყოს მათთვის სასურველთან, ჰობთან ან კერპებთან.

მიკუთვნებულობის გრძნობის განვითარება შესაძლებელია თუ მასწავლებელი აგრძნობინებს თავის მოსწავლეებს, რომ მათ აქვთ თავისი როლი და იგრძნონ თავი პიროვნებად, ჩვენ შეგვიძლია სწორედ რომ ხელი შევუწყოთ მოსწავლეებში მიკუთვნებულობის გრძნობის ჩამოყალიბება-განმტკიცებას, ამისათვის უნდა დავამყაროთ მჭიდრო ურთიერთობა გულწრფელი და სანდო დამოკიდებულებების მეშვეობით. საკლასო გაერმოში კარგია თუ წავახალისებთ სიკეთის, დაფასების, თანამშრომლობის, ენთუზიაზმისა და იუმორის კულტურას. ასევე თითოეული მოსწავლის წვლილი უნდა ვაღიაროთ საკლასო საზოგადოებაში. ისეთი აქტივობები უნდა დაიგეგმოს, რომლებშიც გაერთიანდებიან საერთო ინტერესის მოსწავლეები, ითანამშრომლებენ, შესაბამისად გამოიმუშევენ ეფექტური თანამშრომლობის უნარჩვევებს. მასწავლებელს ამ დროს არ უნდა დაავიწყდეს კლასში „ურჩი“ მოსწავლეების არსებობაც, დაბალი აკადემიური მოსწრებისა და სასწავლო გარემოსათვის შეუსაბამო ქცევის მქონე მოსწავლეთა ძირითად პრობლემას სწავლის დაბალი მოტივაცია წარმოადგენს. ამ დროს მხოლოდ მრავალფეროვანი აქტივობები და მიდგომები ვერ იქნება საკმარისი, ამიტომ საჭიროა მათთვის სასწავლო სტრატეგიების დაგეგმვა, მაგალითად, ამა თუ იმ აქტივობის გეგმის შემუშავებით, შავი ნამუშევრის გადათეთრებით, ჩანაწერების გაკეთებით და სხვა. ამა თუ იმ მიზნის შესაფერისი სტრატეგიის შეთვალვებამ შეიძლება შედეგი გამოიღოს მოსწავლის მოტივაციისა და აკადემიური მოსწრების გაუმჯობესების კუთხით. საბოლოოდ ყველა აქტივობა და ქცევა დასტური იქნება ბოლოს იმისა, თუ რაოდენ დიდ როლს ასრულებს მათი აქტიური ჩართულობა და ინტერაქცია საკლასო აქტივობებში და საბოლოო მიზანსა და განვითარებასაც ერთად ვაფასებთ.

ყოველივე ზემოთ თქმული პრობლემა და გზები დაკავშირებულია ჩვენს მოსწავლეებში აზროვნების ზრდა- განვითარებასა და ამ ყოველივეს ხელშეწყობასთან. ეს ყველაფერი, ბუნებრივია, ეწინააღმდეგება ფიქსირებულ აზროვნებასა და მსოფლმხედველობას, ეს ყველაფერი კი ფსიქოლოგ ქეროლ დვექის მოსაზრების თანახმად, არის რწმენა იმისა, რომ ინტელექტი სტატიკურია, უკუკავშირი კი აღიქმება, როგორც კრიტიკა და არა განვითარების საშუალება. ასეთ დროსა და სიტუაციაში, მოსწავლეები, საკუთარი ძალით და შესაძლებლობებით გადალახავენ და დაძლევენ გამოწვევებსა და შეცდომებს, შეიძლება განიცადონ წარუმატებლობაც, მაგრამ სწორი უკუკავშირის მიღებისას ისინი ამას აღიქვამენ არა როგორც კრიტიკას, არამედ შეაფასებენ, როგორც განვითარების ახალ გზას და სწავლის შესაძლებლობებს.

ჩემი, როგორც საგნის პედაგოგისა და დამრიგებლის მიზანი, კლასში სწორედ მოტივაციის ამაღლებაა. იყო სხვადასხვაგვარი დამოკიდებულება საგნისადმი, ამას ნაწილობრივ სახელმძღვანელოს პრონციპიც განსაზღვრავდა, აღნიშნულიდან გამომდინარე 2022-2023 სასწავლო წლიდან დავიწყე მზადება კლასთან ამ პრობლემაზე სამუშაოდ, ჩამოვყალიბე მიზანი, შევარჩიე სხვადასხვა აქტივობა, რომელიც მიმართული იყო, თუ როგორ ავამაღლო მოსწავლეთა მოტივაცია და როგორ გამეზარდა ამ მეთოდების საშუალებით სასწავლო პროცესში აქტივობების ეფექტიანობა ახალი სასწავლო წლიდან. დავსახე ამოცანები, გავეცანი შესაბამის ლიტერატურას და შევადგინე სამოქმედო გეგმა, რომელიც გაერთიანებული და მიბმული იყო სადამრიგებლო პროგრამასთან. საგაკვეთილო პროცესში ვაკვირდებოდი მათ ჩართულობას, ინტერესებს, ცნობისმოყვარეობას, შედეგად გამოიკვეთა ზოგადი სურათი. მოსწავლეთა მოტივაციის დონე აღმოჩნდა დაბალი, გაკვეთილზე ჩართულობა არ ისაზღვრებოდა მათივე იტერესით, უფრო მეტად მასწავლებლების კითხვებითა და უშუალო დავალებების მიცემით იყო განპირობებული თითოეული მოსწავლის მიმართ. ასევე ახალი მასალის ახსნის დროს, როდესაც მოსწავლე პასიურადაა ჩართული ამ პროცესში, უმრავლესობას უჭირდა ამის ფონზე მოსმენა, ამაში დავრწმუნდი მაშინ, როცა ახსნილი მასალიდან კითხვების დასმას ვიწყებდი, ფაქტობრივი ცოდნა არ იკვეთებოდა, მოსწავლეები არ იყვნენ ჩართულნი, იმიტომ, რომ გაკვეთილის ძირითად ნაწილში მათ ქულებით შეფასების მოლოდინი არ ჰქონდათ და არც სხვა სახით გამოკითხვა. შესაბამისად, მოტივაციისთვის მთავარი აღმოჩნდა ქულა, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი გარე მოტივატორები არ არის ეფექტური და არ გვაძლევს სასურველ შედეგს. ასევე, ვაკვირდებოდი, რომ ჯგუფური მუშაობის დროს მოსწავლეების ჩართულობა მეტი იყო, რაც საკონკურსო ხასიათის აქტივობებით აიხსნება. ქულა, როგორც მოტივატორი ძალიან არამყარია, თუმცა აქტიურად გამოიყენება დღევანდელ სწავლასწავლების პროცესში და დღევანდელი მოსწავლისთვისაც ხშირად მთავარი მოტივაციის წყაროა. მიუხედავად ამისა, ქულით შეუფასებლობა ხდება მთავარი მიზეზი მოტივაციის დაკარგვისა, სწორედ ამიტომ შევეცადე ჩამენაცვლებინა, კერძოდ კი, საგაკვეთილო პროცესის თანამედროვე მეთოდოლოგიითა და მიდგომებით წარმემართა და პრაქტიკულ სამუშაოებზე ვყოფილიყავი ორიენტირებული, რისი საშუალებაც, საბედნიეროდ, ჩვენს ლიცეუმს აქვს. მოსწავლეთა პასიურობის ერთ - ერთი უმთავრესი მიზეზი მასალის მოცულობაც იყო, თვლიდნენ, რომ შესწავლილი ტექსტები ცხოვრებაში ნაკლებად გამოადგებოდათ.

გეგმაში გაწერილი აქტივობიდან განსაკუთრებით მინდა გამოვყო გასვლითი გაკვეთილის ეფექტურობა სასწავლო პროცესში. არაფორმალური განათლება ვიცით, რომ არ არის ოფიციალურად ეროვნული სასწავლო პროგრამის ნაწილი. ის ემსახურება თავისი შინაარსით ბავშვის უნარ-ჩვევების, კრიტიკული აზროვნებ-

ის, კომპეტენციების, უფლებების, ღირებულებების განვითარებასა და ჩამოყალიბებას არაფორმალურ გარემოში, სადაც ბავშვები მოქმედებენ და სწავლობენ საკუთარი ინტერესების მიხედვით. ამ თემაზე საუბრობს სტატიაში ნ.ვერულაშვილიც და აღნიშნავს, რომ მაგალითად, თუ ბავშვს აქვს სირთულეები ქართული ლიტერატურის ტექსტების შინაარსისა და ანალიზის გაკეთების უნარებთან მიმართებაში, ის შესაძლოა წარუმატებელი იყოს ამავე გაკვეთილის თხრობისას⁶. ეს კი ერთგვარი პრევენტაციით წარდგენაა კლასის წინაშე. ამ წარუმატებლობის გამო ბავშვი ამ შემთხვევაში ორმაგი სირთულის წინაშე დგება - გარდა იმისა, რომ საგანში ვერ აღწევს მაღალ შედეგს, პრევენტაციის უნარების განვითარებაც ფერხდება.

ამ მაგალითის განხილვის საფუძველზე, ყურადღებამისაქცევია ზოგადად განათლების მიზნები და რა უნარების განვითარება სჭირდებათ ბავშვებს, რომლებიც მათ ცხოვრებაში სხვადასხვა სიტუაციაში გამოადგებათ. მაგალითად, პრევენტაციის უნარები, დებატებში ჩართვა, თანამშრომლობა, კომუნიკაცია, როგორც საგანი ცალკე ეს არ ისწავლება, მაგრამ განათლების მტავარი ამოცანაც ხომ ესაა: განუვითაროს ბავშვებს ისეთი უნარ-ჩვევები, რომლებიც მათ ცხოვრების ყველა ეტაპზე, ყველანაირ კრიტიკულ სიტუაციაში გამოადგებათ.

შესაბამისად, შესაძლოა, ბავშვმა, რომელსაც დაბალი შედეგები აქვს ქართულ ენასა და ლიტერატურაში, წარმატებით გაართვას თავი პრევენტაციას თავისი საყვარელი ფილმის ან მომღერლის შესახებ. თუმცა სკოლაში ამ სახის ცოდნაში, სავარაუდოდ, ნიშანს არ დაწერენ. ამიტომ არის არაფორმალური განათლება ორიენტირებული ისეთი ცოდნისა და უნარების დემონსტრირებაზე, რომელიც აფასებს არასავალდებულო სასწავლო კურიკულუმის ცოდნას და მონდომებაზე, ასევე მოტივაციაზე დაყრდნობით ბავშვებში ცხოვრებისეულ ფასეულობებსა და უნარებს ავითარებს.

ოცდამეერთე საუკუნეში კარიერული წინსვლა ადამიანისგან ბევრად მეტ უნარებს მოითხოვს, ვიდრე ეს შეიძლება რომელიმე სასკოლო საგანმა მისცეს, სამაგიეროდ, ამ უნარების მიღება შესაძლებელი აღმოჩნდა სკოლაშივე, აქ ყურადღება მხოლოდ საგნების შესწავლაზე გაკეთებული არაა და ყველაფერთან ერთად, ტარდება ისეთი აქტივობები, რომელთა გატარებისას მოსწავლე ხდება უფრო აქტიური, შეიძინა ლიდერული უნარები, დახვეწა ჯგუფთან მუშაობა, წყვილებში მუშაობა, შეძლო დამოუკიდებლად შეცდომების აღმოჩენაც და გამკლავებაც, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ რაიმე არ გამოუვიდა, გამოუმუშავდა ის თვისებები, რომლებიც დაეხმარა და სხვებსაც დაეხმარება ნებისმიერი სიტუაციის გამოსწორებასა და წარმატებით დასრულებაში. ამ ყოველივეზე ისაუბრა და შეაჯამა ქეთევან მიქაძემ სტატიაში „არაფორმალური განათლება ცოდნის ტრასფერისთვის“ აღნიშნავს, რომ შეძენილი უნარები და თვისებები,

⁶ ნ.ვერულაშვილი „ არაფორმალური განათლების მნიშვნელობა მოზარდი ცხოვრებაში“-mastsavlebeli.ge. 29 მარტი ;2021წ.

სამომავლოდ, გამოადგება უნივერსიტეტშიც, სამსახურშიც და პირად ცხოვრებაშიც.⁷ აი ამ ყოველივეს დღეის მონაცემებით მხოლოდ ფორმალური განათლება, სამწუხაროდ, ვერ ასწავლის, ლიცეუმის რესურსების ხელსეწყობით კადეტებთან მუშაობამ ეს ყველა უნარი მათ განუვითარა და ამაში სწორედ მოტივაციის ამაღლება და სამოტივაციო ფარგლებში განხორციელებული აქტივობები დაგვეხმარა. მაგალითად, წელს, 2023-2024 სასწავლო წელს დაიგეგმა და განხორციელდა ჯერ პირველი კურსის პირველ ჯგუფში გასვლითი გაკვეთილი თემაზე „უდაბნოთა ქალაქმყოფელი“ (უბისის მონასტერი), შემდეგ მეორე კურსის მეოთხე ჯგუფში ნიკო-ნიკოლაძის სახლ-მუზეუმში თემაზე: „სად განისვენოს სულმა, სად მიიდრიკოს თავი?“ ბოლოს კი მესამე კურსის პირველ ჯგუფში დაგეგმა და განხორციელდა გ. ტაბიძის სახლ-მუზეუმში თემაზე: „წვეთი სისხლი არ არის ჩემში არაქართული“. ეს კლასები წინა წელსაც იყვნენ ჩართული მსგავს აქტივობებში, სტუმრობდნენ მუზეუმებსა და სხვადასხვა სასწავლო გარემოს. 2 წლის დაკვირვებისა და განხორციელებული აქტივობების შედეგად მივიღე:

- მუშაობის პროცესი იყო სასიამოვნო და სასარგებლო;
- დაცული იყო ინდივიდუალური საჭიროებები;
- გახდნენ უფრო თავდაჯერებულნი, განუვითარდათ სოციალური და შემოქმედებითი უნარ-ჩვევები;
- მიეცათ შესაძლებლობა ლიდერობის უნარების თანაბარი განვითარების;
- ჯილდოების, რეკომენდაციებისა და პრიზების მიღების შესაძლებლობა;
- აქტიური მოქალაქის ფორმირება;
- მოსწავლეებთან, მასწავლებლებთან და სკოლის ადმინისტრატორებთან თანამშრომლობითი კომუნიკაციის განვითარება.

არაფორმალურ გარემოში აქტივობების განხორციელებისას მასწავლებლებმა თავადაც უნდა დაიცვან გარკვეული წესები:

- ისეთი კლასგარეშე აქტივობები უნდა დაიგეგმოს, რომლებიც გაზრდის ჩართულობასა და კომუნიკაციის ხარისხს;
- მასწავლებელს უნდა ჰქონდეს მრჩეველის ფუნქცია და არა ავტორიტეტის;
- შევქმნათ ისეთი გარემო, რომელიც მოსწავლეებს საშუალებას მისცემს მონაწილეობა მიიღონ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, მხოლოდ კეთილგანწყობილი გარემო ეხმარებათ მათ განავითარონ საჭირო უნარები;
- მუშაობისას უნდა დაინიშნონ მოსწავლე-ლიდერები, როგორც პოზიტიური მისაბაძი ადამიანები, თან ისეთები შეირჩნენ, რომლებიც არ არიან ჩართულნი კლას-

⁷ ქ. მიქაძემ სტატიაში „არაფორმალური განათლება ცოდნის ტრასფერისთვის“-mastsavlebeli. ge. -8. სექტემბერი. 2022წ.)

გარეშე აქტივობებში. დავაკისროთ მათ დამხმარის, მრჩევლის ფუნქცია, რათა სხვებს მიაწოდონ ცოდნა და გაუზიარონ გამოცდილება;

- გამოვიყენოთ სასკოლო რესურსები, ხელი შევუწყოთ დამატებითაც სხვა რესურსის მოპოვებაში;
- არ უგულვებელვყოთ მოსწავლეთა იდეები, მხარი დავუჭიროთ და დავეხმაროთ განხორციელებაში.

დასკვნა

ჩატარებულმა აქტივობებმა კიდევ ერთხელ დამარწმუნა, რომ სწავლა-სწავლების პროცესში კლასგარეშე აქტივობები მნიშვნელოვანია მოსწავლეებში მოტივაციის ამაღლებისათვის.

კარგი არის ის, რომ ჩვენი ლიცეუმი ფებს ნამდვილად უწყობს ქვეყანაში არსებულ გამოწვევებს და ცდილობს, მხოლოდ სასკოლო საგნებზე არ იყოს ორიენტირებული, მეტი განათლება მისცეს მოსწავლეს და საჭიროებაზე მორგებული აქტივობებით (მაგ: წრეები, შიდასასკოლო ოლიმპიადები, ბანაკები, კონფერენციები) განუვითაროს ის აუცილებელი უნარები, რაც პიროვნებად ჩამოყალიბებისათვის ადამიანს უნდა ჰქონდეს, რომ სამომავლოდ, თავის საქმეში დადებითი როლი შეასრულოს, იმედი მაქვს, დროთა განმავლობაში, კიდევ უფრო მეტი სკოლა გააქტიურდება ამ კუთხით. მჯერა, რომ „ერთ ბავშვს, ერთ მასწავლებელს, ერთ წიგნს, ერთ კალამს შეუძლია შეცვალოს სამყარო“.

ბიბლიოგრაფია

ვულფოლკ ანიტაი, - „განათლების ფსიქოლოგია“.

ვერულაშვილი ნანა, „არაფორმალური განათლების როლი და მნიშვნელობა მოსწავლის აკადემიურ მიღწევაში“-mastsavlebeli.ge-, 29 მარტი, 2021წ.

ბარამიძე ნ. „შორეული მოტივაცია, ქცევა და სწავლა“ ბათუმი, 1995.

ბასილაძე ნ. „მშობლის სახელმძღვანელო“ , ბათუმი, 2019.

ბასილაძე ნ. „ქართული პედაგოგიკის ისტორია“, ბათუმი, 2013.

გერიგი რ., ზიმბარდო ფ. „ფსიქოლოგია და ცხოვრება“ , თბილისი, თსუ-ს გამომცემლობა, 2009

ეროვნული სასწავლო გეგმა, 2018-2024, მუხლი 34. მოსწავლის მოტივაციის გაზრდა

ჭკუასელი ქ., ჭკუასელი ი. „პედაგოგიკის ზოგადი საფუძვლები“, თბილისი, 2010

mastsavlebeli.ge. – ნანა ვერულაშვილი „არაფორმალური განათლების მნიშვნელობა მოზარდის ცხოვრებაში“-29 მარტი. 2021.

mastsavlebeli.ge.-ქეთევან მიქაძე „არაფორმალური განათლება ცოდნის ტრანსფერისთვის“-8 სექტემბერი. 2022.